

zondag 8 december 2019

I Sonatori del Tordinona

de eerste voorstelling

‘Alessandro Stradella,
De Prijs van de Vrijheid’
of Verliefd Genie, Brilljante Boef

~ Alessandro Stradella (1639-1682) ~

www.tordinona.nl

! EEN NIEUW GEZELSHAP!

I SONATORI DEL TORDINONA brengt kunstconcerten

voorstellingen waarin 17e-eeuwse muziek
met andere kunstvormen is verweven.

Voordracht, toneel, mime, dans of beeldende kunst,
het vormt altijd één geheel met de muziek in een voorstelling van
I Sonatori del Tordinona

Het Teatro del Tordinona werd in 1670 in Rome geopend.
Een van de ontwerpers was componist en muzikant
Alessandro Stradella. Hij heeft veel voor dat theater
gecomponeed en er veel gespeeld. Maar niet alleen eigen
werk. De vaste muzikanten kregen van alles op de
lessenaar. Door de internationale allure van Rome en de
sociale functie die muziek en theater in de hoge kringen
hadden, moesten die *Sonatori* van het Tordinona-theater in
staat zijn behalve Italiaanse, ook Franse, Duitse en Engelse
gasten te onderhouden en fêteren, zodanig dat die zich
thuis voelden.

Op die 17^e-eeuwse, van-alle-markten-thuis muzikanten is
dit 21^e-eeuwse gezelschap geënt.

- ~ het is een klein gezelschap, bestaande uit een zanger(es), twee
barokviolisten, een klavecijnist en/of organist en een
violonespeler, en verder een of twee kunstenaars uit een
andere discipline
- ~ zij brengen zeer uiteenlopende voorstellingen.

Stichting I Sonatori del Tordinona, www.tordinona.nl

Wij zoeken donateurs om te kunnen starten!!

Geloof u in wat wij doen? Vindt u dat het iets toevoegt? Word dan
Vriend en doneer iets en stuur een bericht naar
carolien@tordinona.nl, ook als u alleen op de hoogte wilt blijven.

We hopen op veel mails.

Bankrekening: NL62ABNA0861144783

Severiano Paoli is free-lance medewerker.

Veel dank aan de vele helpers, materieel en immaterieel!

Alessandro Stradella, *De Prijs van de Vrijheid* of Verliefd genie, briljante boef

muziektheater over leven en dood van
Alessandro Stradella (Bologna, 1639 – Genua 1682)

Van deze (tot nu toe) minder bekende componist en tekstdichter moeten hoognodig het bijzondere oeuvre alsook het zeldzaam avontuurlijke leven aan de vergetelheid worden ontrukkt. Dat gaat vanavond gebeuren.

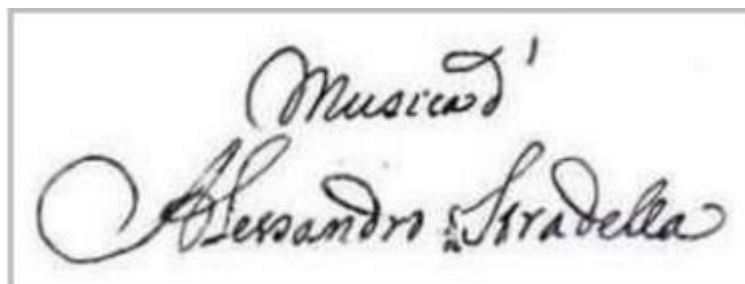
Stradella werkte rond 1650 uitsluitend in Italië en zelfs weinig buiten Rome. Hij schreef mooie muziek en was razend populair. Het klankidoom van die periode klinkt helaas weinig in de concertzalen van nu. Genoeg reden voor een 'revival-programma' voor een *concert*, zou je zeggen.

Maar, dat is slechts de helft!

Ook zijn wonderlijke leven verdient meer bekendheid.

Daarom dit *theater*-concert!

U maakt mee hoe hij verkeerde met de groten der aarde, tot tweemaal toe uit Rome moest vluchten wegens schandalen, in Genua triomfen vierde en tenslotte ... Ach, u zult het allemaal horen in de voorgelezen schelmennovelle en in de geheel onbekende muziek van Stradella, en zien op de suggestieve projecties.

Esther Ebbinge – gopraan

Tommaso Toni – barokviool

Agnieszka Papierska – barokviool

Severiano Paoli - violone

Edoardo Valorz – klavecimbel

Carolien Eijkelboom – voordracht

Powerpointpresentatie – Gerard Salomons, bediend door Dorothee Wortelboer

Initiatief, idee en uitwerking: Carolien Eijkelboom
in samenwerking met Severiano Paoli

Niet uitgegeven muziek is uit de manuscripten getranscribeerd door Rein de Vries.
Veel dank aan de vele helpers, zowel materieel als immaterieel!

Alessandro Stradella werd geboren in Bologna. Nog maar kort geleden is zijn geboorteacte daar gevonden en kwam er daarmee een eind aan de discussie wie hem mocht 'claimen' voor een festival. Dat neemt niet weg dat hij al heel jong naar Rome verhuisde. Hij was van goede familie en toen zijn vader overleed bleef zijn moeder bij een van de vooraanstaande Romeinse families als hofdame. Alessandro kreeg een opvoeding die bij die stand hoorde. Hij schreef makkelijk en mooi, wat duidelijk te zien is aan de talloze manuscripten. Na zijn dood was daar belangstelling voor, hij bleef in Rome zeer populair, zelfs toen hij de laatste paar jaar in Genua woonde. De verschillende collecties zijn uiteengevallen zodat er nu in zo'n acht bibliotheken werk van hem is. Vrijwel allemaal in Italië.

Hij was verknocht aan zijn stad en als het aan hem had gelegen had hij nooit een stap buiten Rome gedaan. Maar het lag niet aan hem. Dat wil zeggen, het lag wél aan hem. Hij hoefde zelf dan niet weg, anderen vonden dat hij weg moest. Hij gedroeg zich onmogelijk. Daar nu gaat de schelmennovelle over die wordt voorgelezen en daar wijd ik hier dus niet over uit.

Wél wil ik de kracht van dat merkwaardige chauvinisme noemen. In Rome kende iedereen hem en hij kende de smaak en de voorkeuren van de Romeinen. Hij speelde daar zeker op in. Maar of dat echt de oorzaak was van zijn geliefdheid? Onder de opera's bezoekende adel zeker wel. Maar hij had ook andere bewonderaars. Onder de collega's, ook buiten Rome (maar binnen Italië), werd hij hoog aangeslagen. Hij schokte de luisteraars misschien niet, hij vernieuwde wel. Zijn muziek is soms bijna Monteverdi, soms ook hoor je de Bononcini's al komen. Veel elementen in een compositie die nu heel gewoon klinken, verschijnen bij hem voor het eerst. Maar pas via componisten als Corelli (de jonge Corelli speelde onder zijn leiding) komt het buiten Italië.

Hij wilde niet over de Alpen, en boven de Alpen wilden ze hem niet! Zo'n belangrijk componist, zoveel invloed (Händel heeft dingen soms bijna letterlijk over genomen), maar slechts weinig van hem is uitgegeven en er zijn nauwelijks studies over hem.

Tot een paar jaar geleden een reusachtig project werd opgezet onder leiding van Carolyn Gianturco. De bedoeling is dat uiteindelijk zijn hele oeuvre in druk zal verschijnen. En dat is nogal wat! Boeken vol wereldlijke kantates en opera's, veel oratoria. Geen missen, geen werken voor de katholieke rite want hij is nooit in dienst van de kerk geweest. Wel weer instrumentale werken, voor het grootste deel als ouvertures en ritornelli in de opera's en oratoria. Tot mijn grote verbazing merkte ik dat die delen van dat verzamelde werk die al uit zijn, wederom de Alpen nauwelijks over komen. Een paar grote bibliotheken van boven de Alpen heeft een paar delen, in Italië hebben vele ze allemaal. Een wonderlijke zaak.

Esther Ebbinge studeerde aan het conservatorium van Zwolle bij Lodewijk Meeuwssen en volgde na haar studie zanglessen bij Lenie van den Heuvel en Jard van Nes. Ze volgde masterclasses bij o.a. Emma Kirkby, Nancy Argenta, Charlotte Margiono.

Haar repertoire omvat o.a. vele cantates en passies van J.S.Bach, oratoria van Händel, opera's van A.Scarlatti en Purcell en missen van Mozart en Haydn.

Als soliste werkte Esther met dirigenten als Gustav Leonhardt, Daniël Reuss, Ton Koopman, Peter Dijkstra en Jos van Veldhoven.

Ze zingt freelance in het koor van het Amsterdam Baroque Orchestra & Choir o.l.v. Ton Koopman.

In 2012 maakte ze met dit gezelschap haar solodebuut en heeft sindsdien meerdere malen bij hen als solist opgetreden.

Tommaso Toni werd in 1993 in Livorno (IT) geboren. Na zijn studie

moderne viool in Lucca en in Linz (O) legde hij zich in Trossingen (D) toe op de historisch geïnformeerde uitvoeringspraktijk. Met zijn ensemble aldaar werd hij geselecteerd om zich her en der te presenteren met 17^e-eeuwse Duitse kantates. Hij studeert nu bij Gottfried von der Goltz voor zijn master barokviool in Freiburg.

In het Theresia-orkest speelt hij vooral de klassieken, op historische instrumenten en onder leiding van b.v. Alfredo Bernardini en Chiara Banchini. In andere barokorkesten werkt hij onder de leiding van grootheden als Barthold Kuijken of Francesco Corti. Afgelopen oktober werkte hij

mee aan de productie van de opera L'Empio Punito van Alessandro Melani (tijdgenoot en concurrent van Stradella) in het Verditheater in Pisa.

Agnieszka Papierska (1988) is een Poolse (alt)violist. Na haar studie

moderne viool in Polen, wijdde ze zich geheel aan de historisch geïnformeerde uitvoeringspraktijk en kort geleden rondde ze haar studie barokviool bij Enrico Gatti af aan het conservatorium in Den Haag. Ondanks vele en geweldige ervaringen met de moderne viool, van musicals tot grote symfonieën, met wereldsterren als dirigent of solist, heeft de liefde voor de oude muziek gewonnen. De laatste jaren speelt ze alleen nog barokke en klassieke viool, maar wel liefst nog steeds uiteenlopende soorten muziek uit die periodes. Ze speelde in vele van de fraaiste en meest prestigieuze concertzalen,

waaronder het Concertgebouw en het Muziekgebouw aan 't IJ (Amsterdam), het Centro Cultural in Lissabon, Tivoli Vredenburg (Utrecht), Chamber Music Hall of Berliner Philharmoniker (Duitsland), Cine-Theatro Central in Juiz de Fora (Brazilië), of het Auditorium Cesare Pollini (Padua, Italië)).

Ze bespeelt een anonieme 18^e-eeuwse viool uit de omgeving van Klingenthal.

Severiano Paoli is een virtuoze contrabas- en violonespeler die zijn hart heeft verpaid aan de oude muziek. Na zijn studie moderne contrabas in zijn geboorteland Italië, in Groningen aan het Prins Claus conservatorium en in Berlijn bij Wolfgang Güttler, heeft hij zich dan ook in Utrecht bij Robert Franenburg (Nederlandse Bachvereniging) en bij Margaret Urquhart (Koninklijk Conservatorium Den Haag) daarin gespecialiseerd. Hij speelt in veel verschillende ensembles en orkesten, zowel in het noorden des lands als ook elders. Van het Noordpool Orkest (Drachten) tot aan het ensemble

Auser Musici (Pisa), waarmee hij werkte voor de opnames van de opera “Il Bajazet” van Francesco Gasparini voor Glossa Music gedurende het Opera Barga Festival in 2014 en bij de moderne première van Il Girello van Jacopo Melani in 2017. Het ensemble Orfeo 55 onder leiding van de fameuze altzangeres en dirigente Natalia Stutzmann is daarvan wel het belangrijkste en meest prestigieuze. Hij is een onvermoeibaar pleitbezorger van zijn instrumenten. Zo is hij net terug van een tournee door Australië waar hij beroemde contrabasstukken van Bottesini en Dragonetti speelde en masterclasses gaf. Hij verbindt zich hartstochtelijk aan interessante, nieuwe initiatieven. Één daarvan is de oprichting van het gezelschap I Sonatori del Tordinona.

Hij bespeelt in deze voorstelling een G-violone van Gianluca Pierozzi met een strijkstok van Coen Engelhard.

Edoardo Valorz studeerde orgel bij Wijnand van de Pol in zijn geboorteland Italië en klavecimbel en musicologie bij Patrizia Marisaldi in Vicenza. Hij verhuisde naar Den Haag om aan het Koninklijk Conservatorium zijn BA en MA voor klavecimbel te halen bij Ton Koopman en Tini Mathot en voor basso continuo bij Patrick Ayrton. Als solist en continuospeler – klavecimbel en orgel – speelde Edoardo op diverse oude muziek-festivals, zoals Itinéraire Barok, het Antiqua Festival en de festivals van Utrecht en Seoul. Hij speelde in barokensembles en –orkesten zoals het Amsterdam Baroque Orchestra, Symphonie Atlantique, PRJCT Amsterdam, Northern Consort, Musica Temprana en het Residentie Bachensemble. Dirigenten waren daar o.a. Ton Koopman, Christopher Hogwood, Bart Kuijken, Peter Van Heyghen en Alfredo Bernardini.

Edoardo is medeoprichter van het ensemble L'Arco Sonoro en werkt aan een promotie aan de Universiteit van Leiden en het Orpheus Instituut van Gent. Hij doceert aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag. Bij Audioguy (KR), en SONY Classic (NL) verschenen opnames van hem.

Carolien Eijkelboom studeerde blokfluit en clavecimbel bij o.a. Kees Boeke, Ton Koopman en Jacques Ogg. Zij is haar hele werkende leven al doende met allerlei vormen van oude muziek: spelen, les geven, organiseren, onderzoek doen, groepen coachen, in jury's zitten.

Ze heeft gedoopt op het conservatorium en was jarenlang directeur van het Centrum voor Oude Muziek & Dans. Hoezeer verknocht ook aan die muziek, het samengaan daarvan met andere kunstvormen ligt haar nog nader aan

het hart. De oprichting van het gezelschap I Sonatori del Tordinona is daarvan het gevolg. Hierin werkt ze uitsluitend met gespecialiseerde professionals. Zodoende kunnen de projecten inhoudelijk scherper op 17^e-eeuwse muziek worden toegesneden, inclusief bijbehorende theatrale elementen.

Vijftien jaar was zij voorzitter van de Stichting Clavecimbel Genootschap Nederland.

In oktober 2005 ontving ze voor haar werk een koninklijke onderscheiding.

Afbeeldingen in dit boekje:

handtekening van Stradella in één van de manuscripten

karikaturen van Ghezzi (1674-1755)

slotregel van de opera *Circe* door Stradella (ondersteboven zijn de kopjes treurig)

De getoonde projecties zijn, indien schilderijen, van ongeveer tijdgenoten van Stradella:

Stradella zelf is eigenlijk een zelfportret van Salvator Rosa (1615-1773), een vergelijkbaar figuur in de beeldende kunst.

Giovanni Battista Gaulli (1639- Rome) (Barbara Agnadini, strenge paus)

Artemesia Gentileschi (1593-1653) (Pia Antinori)

Simon Vouet (1590-1649) (o.a. Maria Mancini, Ortensia Grimani)

Antonie van Dyck (1599-1641) schilderde de familie Lomellini

Gezongen teksten en hun vertaling

II

Surge, cor meum, dilecti pulsantis
vocavit te vox et lucem amantis excepit
iam mox, dum quaerit quod perit, vel
impium vel raeum?
Surge cor meum.

De caelo descendit rogatus ut nos
pactus; descendit et pactus defendit
intrando, intrando per os, dum latet sic
patet sic rapit ad Deum.

IV

Dammi spirito da resistere,
nume intento a tormentar!
Ma un fanciul che può te assistere
quale aita mi può dar?

V

No, ma ad un servo, qual tu sei,
non lice soggiunger più parole.
Taci, che troppo Eurinda oggi è infelice.

VI

Nume Amor, fammi gioir!
Se piagasti in seno il cor,
fa' contento il mio desir
nelle pene dell'ardor.

VIII

Libertà, libertà, quanto sei cara!
Non giunse a piagarmi l'arciere
bendato,

ma ognor tenne all'armi pronta la mano
e la faretra al lato;
e tu de' sensi miei mitigando ten vai la
pena amara
Libertà, libertà!

Stijg op, mijn hart, een stem van een
aankloppende beminde heeft je
geroepen, en heeft weldra het licht van
de beminnende ontvangen, terwijl hij
zoekt naar wat verloren gaat, de heiden
of de zondige. Stijg op, mijn hart.

Uit de hemel daalt hij neer, volgens het
verbond met ons, en verdedigt dat
verbond door via de mond binnen te
komen. Wat verborgen is, toont zich zó
en komt nader tot God.
Stijg op, mijn hart.

Geef me de kracht om weerstand te
bieden, oh god die mij wil kwellen!
Maar een jongetje dat u daarbij kan
helpen
wat voor hulp kan dat mij dan bieden?

Nee, maar het is een slaaf, zoals jij,
niet toegestaan nog meer woorden te
toe te voegen. Zwijg, want Eurinda is nu
al te ongelukkig.

God van de Liefde, laat me genieten!
Als je het hart in mijn borst zou
verwonden
bevredig je mijn verlangen
met de pijn van het vuur.

Vrijheid, vrijheid, wat ben je me lief!
Het lukte hem niet me te verwonden,
die geblinddoekte boogschutter,
maar voortdurend hield hij zijn hand
klaar op de wapenen, de koker aan zijn
zijde;
En jij die van mijn gevoel de bittere pijn
verzacht, gaat er vandoor.

IX

Che fa, dunque che fa,

di Parca avara
la forbice spietata,
mentre al morir così consento?

ECO (Sento.)

Se senti e s'hai pietade,
vieni e soccorri un'infelice.

ECO (Lice.)

Lice penare o pur morir?
rispondi ad un cor che despera.

ECO (Spera).

E che sperar poss'io se risponde la
morte

al pianto mio?

ECO (Io)

E tu dimmi chi sei che parli meco?

ECO (Eco).

Misera, a che son giunta fra tante pene e
tante, se mi delude ancora un spirto
errante.

XI

Furie terribili,

incrudelitevi!

Larve mortifere,
per tormentarmi
venite su!

XIII

Fugga il pianto, o miei pensieri:

e versaste amari fiumi,
sempre mai non sono i numi
per gl'amanti, ah no, severi.

XIV

Dixit angelis suis iratus Deus

Vindicate scellera hominum, interficite
principes,
implete domos et civitates
confusione gemitu et lamentis
Ecce per auras, ecce iam toto caelo
sonant ferales tubae.

Ecce descendunt super terram
bella, metus, discordia, pestilentia et
fames.

XV

Se non mentisce il guardo, se il
pensier non m'inganna, la partita
d'Alessandro Ortensia affana.

Wat moet die, wat moet die nou, de
meedogenloze schaar van die hebberige
schikgodin

terwijl ik toch al zó instem met sterven?

Echo: (ik hoor je wel)

Als je me hoort en je hebt meelij,
Kom dan en help een ongelukkige.

Echo: (Dat mag ik wel)

Mag je kiezen tussen lijden en sterven?
Antwoord een hart dat wanhoopt.

Echo: (Houd hoop)

En waarop kan ik dan hopen als alleen
de dood op mijn klagen antwoordt?

Echo: (Op mij)

En jij, zeg mij dan: wie ben jij die met
me praat?

Echo: (De echo)

Ik ongelukkige, waar ben ik beland in al
die ellendige ellende, als nu ook nog een
dwaalgeest me misleidt?

Vreselijke furiën

Word nog maar wreder!

Dodelijke wormen
kom maar naar boven
om me te kwellen!

Weg met dat klagen, gedachten van
me:

ook al schreiden jullie stromen van
bittere tranen, de goden zijn toch altijd,
ja altijd, streng voor geliefden.

De woedende God sprak tot zijn
engelen:

Wreek de schanddaden van de mensen,
dood hun vorsten
Vul huizen en steden met verwarring,
gezucht en geklaag
Kijk, in de lucht, kijk, al overal in de
hemel weerklinken de doodstrompetten.
Kijk, op de aarde dalen neer:
oorlogen, angst, tweedracht, pestilentie
en honger.

Als de blik niet bedriegt, als m'n
gedachte me niet misleidt dan raakt
Alessandro's vertrek Ortensia.

XVII

Leggo ne' lumi suoi,
scopro nelle mie frodi confermando il
sospetto, quanta forza ha Cupido in
nobil petto,

XX

Quante forme strane e varie

di tormenti incomparabili
il destin serbò per me!
Quante forze empie e contrarie
degli influssi più implacabili
ad abbatte la mia fé!

XXI

Non sperì di gioir chi nacque a
piangere!
Che val l'impero, il trono,
se del crudo mio fato
l'implacabil rigor non basta a frangere.

XXII

E perché non sia vana
la gradita speranza
di rivederla un giorno,
fate con tal novella a me ritorno.

XXIII

T'intendo, sì t'intendo,
cieco dio, non v'è pietà,
mi dannasti a sospirar.
Dal rio destin comprendo
che mal nota fedeltà
è costretta a lagrimar.

XXIV

Da chi spero aita, o Cieli,

se crudeli mi son gl'amanti?
I miei pianti non trovan fede,
se con nuova crudeltà
mi convince d'error la mia beltà.

Ik lees het in haar ogen en ik merk
het aan mijn eigen gedraai, hetgeen
mijn vermoeden bevestigt hoeveel
kracht Cupido in zijn edele borst heeft.

Hoeveel vreemde en wisselende
vormen

van onvergelykelijke kwellingen
heeft het lot voor mij in petto!
Hoeveel meedogenloze krachten en
tegenslagen van totaal verschillende
oorzaak, om mijn vertrouwen terneer te
slaan!

Laat wie geboren is om te wenen niet
hopen op genot.

Wat heb je aan een rijk, een troon,
als die de onbuigzame stijfheid van mijn
wrede lot niet kunnen breken.

En opdat die innig gekoesterde hoop
haar op een dag terug te zien niet ijdel
zij, kom dan terug bij mij
met dát nieuws.

Ik begrijp je, ja, ik begrijp je wel:
blinde god, er is geen meelij,
je veroordeelde me tot zuchten.
Uit mijn ellendige lot begrijp ik
dat niet opgemerkte trouw
Onherroepelijk tot wenen leidt.

Van wie kan ik op hulp hopen, o
hemel,
als de minnaars wreed tegen mij zijn.
Mijn klachten vinden geen geloof
als mijn schoonheid mij met nieuwe
wreedheid van mijn ongelijk overtuigt.

Caspar van Wittel (1653-1736), gezicht op het Castel Sant'Angelo, de Engelenburcht, met rechts de tot theater verbouwde verdedigingstoren Torre di Nona. De beelden van Bernini staan dan al op de brug.